

*Bosanske elifnice* (2023), priredili Sumeja Bičević i Amir Sakić, *Edicija Alhamiadica Bosniaca*, Knjiga II Svezak I, urednici Adnan Kadrić i Alen Kalajdžija, Sarajevo: Institut za jezik Univerziteta u Sarajevu i Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, str. 726.

Intenzivnije znanstveno proučavanje bosnevijske arebičke literature u historijsko-sintetičnim obuhvatima otpočet će tek 1975. godine, kako to bilježi Muhsin Rizvić, studijom dr. Muhameda Hadžijahića pod naslovom *Osvrt na dosadašnje objavljene tekstove i istraživanja iz problematike alhamijado književnosti* koja je sačinjena i umnožena za potrebe tadašnje Begićeve Komisije za historiju književnosti Bosne i Hercegovine u Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Već naredne 1976. godine, uz koordinaciju Akademije nauka Bosne i Hercegovine, u Institutu za jezik institucionalno je pokrenut projekt „Transkripcija alhamijado tekstova i rječnika“, za čiju je realizaciju godinu dana kasnije imenovan Srđan Janković, a saradnici na projektu bili su: Muhamed Hadžijahić, Salih Trako, Minka Memija, Hanka Vajzović i Nedim Filipović. Ostalo je nepoznato zbog čega rezultati ovog projekta nikada nisu objavljeni, iako su postojale sve predispozicije za uspješnu realizaciju projekta.

Nova generacija znanstvenih istraživača, lingvista, bosnista i orijentalista, educirana za adekvatnu valorizaciju bosnevijskih tekstova i svjesna značaja književnog naslijeđa nastajalog od Mehmeda Erdeljca i njegove pjesme *Hrvat türkisi* nastale 1588–89. do početka 20. st. spašavanje bosnevijske literature kroz transkripciju / transliteraciju i približavanje tekstova pisanih bosanskim jezikom i prilagođenim mu arebičkim

grafijskim sistemom savremenom čitaocu stupaju institucionaliziraju i osiguravaju pretpostavke za dugoročnost i uspjeh tog projekta. Tako su Institut za jezik i Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu krajem 2021. godine usaglasili saradnju na reaktivaciji i širenju davno zasnovanog projekta s definiranjem novijeg pristupa u izradi i metodologiji ovog projekta koji se treba realizirati u okviru edicije *Alhamiadica Bosniaca*, unutar čega su definirani, prema planu izrade, žanrovi ove pismenosti raspoređeni u različitim knjigama i tomovima.

Odmah nakon bosanske arebičke leksikografije planirane za prvi tom, u drugom tomu planirana je uglavnom transkripcija jezičkih priručnika – elifnica i priručnika za učenje osnova bosanskog jezika. Sam projekat mnogostruko značajnijim postaje uobziravanjem činjenice da je planirano uporedno objavljivanje i izvorne originalne grafijske forme i transkripcije teksta na moderno latinično pismo.

Projekat *Alhamiadica Bosniaca* na čelu s koordinatorima makroprojekta i urednicima edicije, Adnanom Kadrićem i Alenom Kalajdžijom, već je počeo iznjedravati rezultate među kojima je i knjiga *Bosanske elifnice* (2023) u okviru koje su svjetlo dana ugledale i od zaborava spašene tri značajne elifnice istaknutih bosanskohercegovačkih učenjaka, vjerskih i kulturnih pregalaca, Ibrahima Užičanina, Ibrahima Edhema Berbića i Ibrahima Smajića Seljupca. Prve dvije elifnice je transkribirala / transliterirala i priredila Sumeja Bičević, dok je *Elifnicu* Ibrahima Smajića Seljupca transkribirao / transliterirao i priredio bosnista i njegov krvni potomak, Amir Sakić.

Bosanske elifnice objavljene su u Sarajevu 2023. godine, u suizdavaštvu Instituta za jezik i Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu, te uz podršku u pribavljanju rukopisa priređenih djela Austrijske nacionalne biblioteke u Beču i Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu. Knjiga je podijeljena u četiri osnovne cjeline: Prva cjelinu čini Uvod, dok se ostale odnose na tri spomenute elifnice donesene u izvornoj originalnoj grafijskoj formi i transkripciji / transliteraciji teksta na moderno latinično pismo, praćen temeljitim analizama teksta koje potpisuju Bičević i Sakić. Na samom kraju ovog izdanja ovog značajnog djela štampanog

u tvrdom uvezu na 726 stranica nalazi se i Rječnik manje poznatih riječi i termina.

## I. Uvod

U uvodnom dijelu, odmah nakon Riječi urednika na bosanskom i engleskom jeziku (str. 7–10), imamo priliku čitati urednički osvrt na „Značaj elifnica u bosanskoj alhamijado književnosti“ (str. 11–26) u okviru kojeg su predstavljene i elifnice objavljene u ovoj ediciji.

## II. Elifnica Ibrahima Užičanina (Priredila: Sumeja Bičević), str. 27–152.

Na *Bosansku elifnicu* za pisanje bosanskog i drugih jezika prvi je još davne 1982. godine pažnju skrenuo Alija Nametak, preporučujući pritom da djelo transkribira poznavalac bosanske alhamijado književnosti i turskog jezika. Upravo u tekstu „O jednom bosanskoturskom aljamijado rukopisu“ objavljenom u *Analima GHB* (VII–VIII), Nametak je pretpostavio da je Užičanin Elifnicu pisao u periodu austrougarske uprave u Bosni, temeljeći svoje mišljenje na prisustvu određenih germanizama u spiskovima bosanskih leksema unutar djela. Uvažimo li ovaj podatak kao neosporan, susrest ćemo se s pitanjem: Da li je ovaj poštovani učenjak i kulturni pregalac *Elifnicu* pisao, između ostalog, i s namjerom da novije generacije koje su počele usvajati latinicu kao osnovno pismo svoga društvenog bivanja poduči jaziji kojom su stoljećima pisana vrijedna djela bosnaskohercegovačke alhamijado ili bosnevijske literature?

Bičević je Elifnicu Ibrahima Užičanina priredila u vrlo kvalitetnom izdanju, pojasnila riječi orijentalnog porijekla za koje s pravom pretpostavlja da su bile u svakodnevnoj upotrebi u Bosni i Hercegovini u doba nastajanja ovog djela.

Bičević u temeljitom analitičkom, lingvostilističkom i sociolingvističkom osvrtu na sadržaj Užičaninove Elifnice u drugom dijelu drugog poglavlja donosi osnovne podatke o autoru i njegovu djelu (str. 153–155), Opis djela, odnosno njegova sadržaja i

konceptije (str. 155–158), Grafiju i ortografiju, grafiju vokala i konsonanata (str. 158–163), te analizira Jezičke osobine, tvorbu riječi, sintaksu i leksiku (str. 163–177).

III. Sa starom i novom jazijom bosanska elifnica ili Elifnica Ibrahima Edhema Berbića (Priredila: Sumeja Bičević), str. 179–267.

O prosvjetitelju, pjesniku i leksikografu, učenjaku i kulturnom pregaocu Ibrahimu Edhemu Berbiću čije je djelo *Sa starom i novom jazijom bosanska elifnica* prodavano i u Istanbulu do studije *Konstrativna metoda u opisu bosanskog i turskog jezika u Bosni i Hercegovini u 19. stoljeću* (2018) znalo se tek ponešto osnovnih biografskih i bibliografskih podataka. Bilo je poznato da je porijeklom iz Užica, da je rođen u Tuzli 1851. godine, te da je nastavni proces nastavio u Istanbulu.

U prvom dijelu trećeg poglavlja II toma edicije *Alhamiadica Bosniaca* nalazi se elifnica *Sa starom i novom jazijom bosanska elifnica* u izvornoj originalnoj grafijskoj formi i transkripciji / transliteraciji teksta na moderno latinično pismo koju je priredila Sumeja Bičević (str. 181–241), dok u drugom dijelu Bičević studiozno razmatra osnovne podatke o autoru i njegovom djelu (str. 243–246), sadržajno i konceptijski opisuje samo djelo (str. 246–248), te donosi analizu jezičkih osobina s fonetskog, morfološkog, sintaksičkog i leksičkog aspekta (str. 247–267).

IV. Elifnica Ibrahima Smajića Seljupca (priredio: Amir Sakić), str. 269–706.

Elifnica jednog od značajnijih bosanskohercegovačkih autora na prijelazu iz 19. u 20. st., Ibrahima Smajića Seljupca, sina Abdulahova, rođenog u Seljublju sredinom 19. st., značajno je djelo bosnevijske literature nastalo na području Tuzle i objavljeno u Donjoj Tuzli. Najobimniji životopis ovog uglednika objavljen je u *Takvimu* za 1975. godinu.

U prvom dijelu četvrtog poglavlja II toma edicije *Alhamiadica Bosniaca*, u izvornoj originalnoj grafijskoj formi i transkripciji / transliteraciji teksta na moderno latinično pismo koju je priredio Amir Sakić objavljena je Elifnica Ibrahima Smajića Seljupca (str.

269–679). U drugom dijelu priređivač nam donosi fragmente iz autorova životopisa (str. 681–683), predstavlja Elifnicu, uspješno djelo Ibrahima Smajića (str. 683–688), bilježi kazivanja o Elifnici (str. 688–690) i pojašnjava način čitanja Nove bosanske elifnice na fonetsko-morfološkom, sintaksičkom i leksičkom nivou (str. 690–704) nakon kojih slijede Zaključak (str. 704–705) i pregled Izvora i literature (str. 705–706).

Na kraju II toma edicije *Alhamiadica Bosniaca* nalazi se obiman Rječnik manje poznatih pojmova i termina (str. 707–726) koji je priredio Amir Sakić uz pomoć Sumeje Bičević.

Drugi tom edicije *Alhamiadica Bosniaca* u okviru kojeg su objavljene tri značajne elifnice s potpisom znanstvenih uglednika i kulturnih pregalaca, trojice Ibrahima: Užičanina, Berbića i Smajića, značajan je događaj na bosanskohercegovačkoj kulturnoj sceni. Urednici i priređivači zaslužuju sve pohvale za uloženi trud, iskreni znanstveni odnos prema objavljenim elifnicama i kvalitet primjetan na svakoj od ovih 726 stranica. Ne sumnjam da će elifnice objavljene između korica ovog toma edicije u narednim godinama predstavljati istinsko izvorište brojnih diplomskih radova, master-teza i doktorskih disertacija, te je kao takvu ponajprije preporučujem studentima i profesorima, a potom i svim ljubiteljima lijepe riječi i kvalitetne misli, iskrenog odnosa prema sebi i svome u ovoj j zemlji koja se Bosnom i Hercegovinom zove.

I zato, treba ovom projektu dati i jedan širi kontekst i značaj.

Vrijeme je sa sobom donijelo nove ideologije i ideološke obrasce razmišljanja i valorizacije svega onoga što je nastalo prije njih, a literatura nastala na nekom drugom pismu već je sama po sebi počela bivati doživljena kao nešto što pripada nekom vremenu koje treba što prije zaboraviti, nešto bezvrijedno, pa i tuđe.

Nove generacije nisu se previše ni zamarale analizom bosnevijskih tekstova pisanih prilagođenim arebičkim grafijskim sistemom. Čak i kada su se neki intelektualci u tim generacijama i osmjelili upustiti u druženje s književnim naslijeđem nastajalim do prvih decenija 20. st., nespremni svoje promišljanje o vrijednosti pročitano g kontekstualizirati

u trenutak nastajanja zapisanog, stizali su do zaključka da pročitano ne zavređuje posebnu pažnju, odnosno da ne predstavlja neku posebnost koju su Bošnjaci unijeli u književno bogatstvo nove zajednice.

Treba se upitati da li smo, uistinu, svjesni posebnosti Bosne i Hercegovine kojoj su se njeni stanovnici kroz minula stoljeća divili razmišljajući i stvarajući nove intelektualne i kulturne vrijednosti na brojnim jezicima među kojim se, pored bosanskog, srpskog i hrvatskog, posebno ističu arapski, osmanski, perzijski i crkveni jezici? U stanju li smo čuti i shvatiti poruke kojim nas ova divna zemlja svojim bosanskim jezikom, što brižno čuva na stotine riječi ugošćenica u njega prispjelih iz tridesetak svjetskih jezika, želi podučiti neprolaznosti vlastite ljubavi prema onima na njenom tlu rođenim i tolerancije prema drugima koji su je pohodili htijući se napojiti na vrelima njene ljepote?

Koliko je, uz znanstvenu izvanrednost i misaonu prefinjenost, iskrenih poklonika lijepe riječi i pisanog naslijeđa, noćima, pod škrtom svjetlošću svijete, neumorno u zbornike i međimue prepisivalo sve ono što im je u pisanoj formi stizalo do ruku; uz svijest da nova imperija, s novim pismom i novom kulturom, novim religijskim shvaćanjem postojanja i svakodnevnog bivanja i novim civilizacijskim tekovinama i definicijama moralnih vrijednosti dolazi kako bi sa sobom donijela neke nove darove i definicije koje neće biti u stanju adekvatno valorizirati sve ono nastalo prije njena dolaska?

I zato, svaki put kada me misli povedu u obilazak povijesti ove zemlje što je od prvog spomena do danas nosila razna imena u kojim danas – od Bosone do Bosne – prepoznamo tek različite izgovorne varijacije imena *Bosna*, prilagođene fonetskim sistemima njenih žitelja u tim povijesnim razdobljima, neminovno dolazim i do trenutka u kojem sam prvi put u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, listajući zbornike Muhameda Enverija Kadića, naišao na jednu četverojezičnu pjesmu na arapskom, osmanskom, perzijskom i bosanskom jeziku. U tom trenutku nesvakidašnjeg ushita otvaram um pred pitanjima na koja bih u narednim godinama tražio odgovore od izvora bosanskohercegovačke kulturne baštine i pisanih tragova koje sam predano slijedio nastojeći analitički proniknuti u njihovu suštinu, ali i od vlastitoga jastva

dobrano oblikovanog kulturnim naslijeđem koje su naši istaknuti pojedinci i kulturni radnici tako predano i neumorno nastojali spasiti od nestanka i zaborava. I uspjeli su u tome.